

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-2-127-139>

УДК 373.3/5.015.31:[355.01:172.15] (477)

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0255-4707>

Микола Тимчик,

кандидат педагогічних наук,

Інститут проблем виховання НАПН України,

Київ

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-8756-8218>

Наталія Касіч,

кандидат педагогічних наук,

Інститут проблем виховання НАПН України,

Київ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Метою дослідження є обґрунтування педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Висвітлено зміст, форми і методи військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності: впровадження дієвих змісту, форм і методів освітньої роботи з метою виховання в учнів 7–9-х класів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України; залучення учасників освітнього процесу до організації та проведення змагань з різних видів фізкультурної та військово-прикладної підготовки на основі створення ситуацій успіху; взаємодія сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні учнів 7–9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності; забезпечення комплексної роботи з учителями «Захист України», фізичної культури та тренерами-інструкторами щодо військово-патріотичного виховання старших підлітків.

Встановлено, що військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності буде ефективнішим, якщо воно будуватиметься за умов здійснення змагальної та спортивної діяльності, адже під час змагань учасники освітнього процесу реалізують власні бажання та інтереси, мають можливість самоствердитися з однолітками, проявляють рішучість, цілеспрямованість, впевненість у собі, творчість. Адже використання змагальної діяльності формує в учнів 7–9-х класів прагнення до здорового суперництва, бажання проявити лідерські якості для досягнення мети, долати труднощі й перешкоди, досягати з командою успіху в спільній справі.

У статті з'ясовано, що проявом патріотизму та його базовими складовими є: любов до народу, Батьківщини, держави; суспільно значуща цілеспрямованість; духовно-моральна стійкість; готовність до саможертви; наявність почуття власної гідності. Любов до народу, Батьківщини, держави є головною, системоутворювальною цінністю.

Під час військово-патріотичного виховання старших підлітків у військово-прикладній діяльності застосовувалися індивідуальні й колективні заходи, позакласні та позашкільні заняття.

Найбільш результативними методами військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності визначено: інтерактивні лекції, рефлексивно-експліцитний метод, доступності, змагання з військово-спортивної та військово-прикладної підготовки, метод створення ситуації успіху, метод творчих завдань, заохочення, доручення, метод проблемних ситуацій, метод особистого прикладу та інші.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, старші підлітки, фізкультурно-оздоровча діяльність, військово-прикладна підготовка.

© Микола Тимчик, Наталія Касіч, 2022

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства у самодостатній, цілеспрямованій, впевненій у собі особистості, яка здатна усвідомлювати свою роль у житті держави, брати активну участь у суспільному житті, бути готова до захисту Батьківщини, віддана її інтересам. Враховуючи збройну агресію російської федерації проти України, військово-патріотичне виховання визнано одним із головних пріоритетів держави. У зв'язку з цим, видається доцільним дослідження педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Соціальне, політичне і суспільне життя в Україні зумовили актуалізацію військово-патріотичного виховання учнівської молоді на пошук інструментів для покращення освітнього процесу, залучення школярів до діяльності військово-патріотичного спрямування. Однією з форм роботи, яка володіє широким виховним потенціалом є фізкультурно-оздоровча діяльність.

Мета і завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Згідно поставленої мети вирішуються такі завдання: уточнення змісту військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; пошук педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення завдань дослідження використано комплекс методів:

- *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення наукових джерел з досліджуваної категорії – для обґрунтування педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

- *емпіричні*: анкетування, тестування, бесіда, спостереження, інтерв'ювання, метод незакінчених речень; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки ефективності педагогічних умов військово-патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

- *статистичні*: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних та підтвердження достовірності одержаних результатів (χ^2 -критерій).

Результати дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що

військово-патріотичне виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності здійснюється в процесі цілеспрямованої, організованої, планомірної діяльності зі здобувачами освіти, взаємодії з батьками та іншими шкільними колективами. Розробляючи педагогічні умови та методiku військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності, нами було враховано такі складові: критерії та показники військово-патріотичного виховання старших підлітків; анатомо-фізіологічні, психологічні та вікові особливості учнів 7–9-х класів у процесі занять з багатоборства, орієнтування на місцевості, плаванням в обмундируванні та іншій діяльності, які впливають на процес військово-патріотичного виховання; участь сім'ї та закладів загальної середньої освіти у військово-прикладній діяльності старших підлітків; врахування особливостей закладів загальної середньої освіти та їх традицій, під час яких здійснюється військово-патріотичне виховання старших підлітків, а саме специфіку п'ятиборств, кульової стрільби, подолання перешкод, багатоборств, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні; які засоби, форми і методи є найбільш ефективними у процесі військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів у процесі п'ятиборств, кульової стрільби, подолання перешкод, багатоборств, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні та іншої фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Методика військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності передбачала реалізацію ефективних педагогічних умов, які ми визначили як головні, а саме:

1. Впровадження дієвих змісту, форм і методів освітньої роботи з метою виховання в учнів 7–9-х класів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України.

2. Залучення учасників освітнього процесу до організації та проведення змагань з різних видів фізкультурної та військово-прикладної підготовки на основі створення ситуацій успіху.

3. Взаємодія сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні учнів 7–9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності.

4. Забезпечення комплексної роботи з учителями «Захист України», фізичної культури та тренерами-інструкторами щодо військово-патріотичного виховання старших підлітків.

Зміст педагогічної умови «Впровадження дієвих змісту, форм і методів освітньої

роботи з метою виховання в учнів 7–9-х класів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України» передбачав використання сучасних фізичних вправ та видів військово-прикладної підготовки з урахуванням інтересів та бажань учасників освітнього процесу.

Під військово-прикладною підготовкою ми передбачаємо цілеспрямовану, організовану взаємодію між учителями «Захист України», фізичної культури та тренерами-інструкторами, батьками та старшими підлітками, яка спрямована на військово-патріотичне виховання, освоєння цінностей фізичної культури, здоров'я, формування готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України, потреби до систематичної рухової активності (які за своїм змістом має оздоровчий вплив). За допомогою поєднання фізкультурно-оздоровчої та військово-прикладної діяльності учителі із предметів «Захист України», фізичної культури та тренери мають можливість формувати не лише фізичні, але й морально-вольові якості старших підлітків; задовольняти потреби й бажання учнів 7–9-х класів; вирішувати освітні завдання й педагогічні проблеми, що є важливим у контексті військово-патріотичного виховання здобувачів освіти.

Під час військово-патріотичного виховання старших підлітків у військово-прикладній діяльності застосовувалися такі форми, як: індивідуальні й колективні заходи; позакласні та позашкільні заняття.

Індивідуальні форми роботи у процесі військово-патріотичного виховання дозволили нам краще зрозуміти неповторні здібності, інтереси та бажання учасників освітнього процесу в фізкультурно-оздоровчій діяльності, умови проведення уроків з предметів «Захист України», фізичної культури, секцій; особливості військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності (подолання перешкод, багатоборство, лижні забіги, різновиди єдиноборств, стрільба по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні та ін.); використання фізкультурно-оздоровчої діяльності в умовах сім'ї; готовність старших підлітків до строкової військової служби в Збройних Силах України.

Впровадження колективних форм освітньої роботи з учнями середніх класів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності допомагало згуртувати здобувачів освіти за військово-прикладними та спортивними уподобаннями, що сприяло активізації підлітків до самовиховання, долучатися до військово-патріотичної роботи.

Слід зазначити, що якіснішому військово-патріотичному вихованню старших підлітків у військово-прикладній діяльності сприяло використання самостійної форми роботи. Зміст самостійної роботи полягав у виконанні учасниками освітнього процесу персональних доручень учителів із предметів «Захист України», фізичної культури, тренерів та домашніх завдань.

Зокрема, педагоги задавали такі завдання як: розробити орієнтовний зміст фізичних навантажень на конкретний вид фізкультурної діяльності для покращення фізичної підготовленості; самостійно підготувати план військово-тактичних дій власного заняття; відпрацювати елементи військово-тактичних дій та фізичних вправ до автоматизму проявляючи наполегливість, цілеспрямованість, впевненість у собі.

Підтвердило ефективність військово-патріотичного виховання старших підлітків впровадження позакласної та позашкільної форм роботи.

Нами використовувалися такі види військово-прикладної діяльності як багатоборство, лижні забіги, стрільба по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні. Це сприяло формуванню у школярів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України, оскільки поєднання даних видів є малодоступним для учнів, що і викликало додатковий інтерес.

Уміле застосування багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні сприяло налагодженню стосунків між учасниками освітнього процесу, оскільки дана військово-прикладна та фізична підготовка формує бажання в учнів долати труднощі й допомагати (здійснювати страховку) партнерам по команді, при цьому жертвуючи власними інтересами заради досягнення цілі. У процесі зазначених занять старші підлітки мають можливість проявити кращі індивідуальні та колективні якості, адже дані види фізкультурно-оздоровчої та військово-прикладної підготовки передбачає як індивідуальну так і групову роботу тощо. Цінність даної сукупності видів полягала у тому, що кожен учасник освітнього процесу мав змогу обрати свій елемент або елементи військово-прикладної діяльності.

Ефективність військово-патріотичного виховання старших підлітків залежала від впровадження заняття з багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні, оскільки дані види військово-прикладної діяльності передбачають використання різноманіття фізичних вправ, рухових і тактико-технічних

елементів, які підбираються індивідуально для кожного учасника освітнього процесу з урахуванням його бажань, гендерних особливостей тощо.

Дівчатам більш привабливими були заняття з багатоборства, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості (варто зазначити, що хлопцям також подобалися дані види військово-прикладної підготовки); бажання хлопців припадали на такі види як подолання перешкод, лижні забіги, стрільби по мішенях, плавання в обмундируванні (дівчата у свою чергу також долучалися до даних видів занять).

Щодо формування в учнів 7–9-х класів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України учителями із предметів «Захист України», фізичної культури, тренерами-інструкторами зверталася увага на дотримання таких аспектів як: підтримка кожного підлітка у складних навчально-тренувальних ситуаціях, у труднощах, які виникали під час виконання військово-тактичних та технічних елементів; уміння вчителя помітити позитивні елементи навіть за умов неповного виконання школярем завдання, доручення; тренерами-інструкторами та учителями було акцентовано на важливості командних дій під час виконання бойового завдання, оскільки підтримка товариша (солдата) по команді може сприяти загальному успіху, перемозі. Також акцентувалося на важливості прояву вольових якостей (рішучості, цілеспрямованості, витримки, впевненості у собі та інших), оскільки досягнення кінцевої мети у військово-прикладній діяльності залежить від долавання перешкод, доведення розпочатої справи (тактико-технічні дії, пошукова робота тощо) до кінця. Такий підхід сприяв військово-патріотичному вихованню старших підлітків, оскільки кожен учасник освітнього процесу під час занять отримував задоволення від участі в командній фізкультурно-оздоровчій діяльності, з бажанням відвідував заняття, мав своє місце у команді, усвідомлював свою причетність до важливої справи.

Педагогічна умова «Залучення учасників освітнього процесу до організації та проведення змагань з різних видів фізкультурної та військово-прикладної підготовки на основі створення ситуацій успіху» впроваджувалася з метою формування позитивного самоставлення старших підлітків у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності; визначення готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України.

Під час організації змагальної діяльності вчителі із предметів «Захист України», фізичної культури, тренери-інструктори створювали умови, за яких учасники освітнього

процесу взаємодіяли та комунікували між собою у військово-прикладній діяльності й намагалися подолати як посильні труднощі, так і підвищеної складності. Старші підлітки залучали друзів, батьків, знайомих для створення груп підтримки на змаганнях з багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні; самостійно здійснювали суддівство, вели протоколи змагань та статистику; учні 7–9-х класів залучали молодших школярів до проведення навчально-тренувальних занять. За такого підходу, здобувачі освіти з більшою зацікавленістю ставилися до різних аспектів військово-патріотичного виховання засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Учителі із предметів «Захист України», фізичної культури, тренери-інструктори у процесі організації змагальної діяльності, з обраних військово-прикладних видів спорту, намагалися створити середовище, в якому школярі могли б вільного спілкуватися з ровесниками, ділитися емоціями, які вони проявляли під час змагань. Педагоги створювали приятельські, партнерські стосунки із старшими підлітками. Тому здобувачі освіти з розумінням ставились до настанов та порад учителів у процесі змагань. Такий підхід також дозволяв педагогам краще зрозуміти бажання учнів 7–9-х класів, їх бачення, судження та позицію щодо конкретного військово-тактичного, змагального епізоду чи до всіх змагань в цілому; зрозуміти, які труднощі виникали в школярів та як вони їх долали тощо.

Організація та проведення змагань з багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні передбачала створення умов, за яких старші підлітки набували уміння й навички самостійно виконувати технічні елементи, військово-тактичні та фізичні вправи без втручання дорослих, що давало їм можливість самоствердитися, самовиразитися, здобути перемогу (індивідуальну або колективну).

Педагогічна умова «Взаємодія сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні учнів 7–9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності» розроблялася з метою залучення батьків до спільної виховної військово-патріотичної та фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Спільна взаємодія учителів із предметів «Захист України», фізичної культури, тренерів-інструкторів та педагогічного колективу школи з батьками, підлітками в сучасних умовах набуває особливої важливості, оскільки теперішні школярі малорухливі (проводять час за смартфонами, комп'ютерними іграми та інше), відповідно, уникають фізичних навантажень, не завжди дотримується здорового способу життя. Тому, враховуючи

сукупність даних факторів, важливо залучати учасників освітнього процесу до спільної з батьками та педагогами військово-патріотичної діяльності, адже морально-вольові якості учнів 7–9-х класів найефективніше виховуються під час активного дозвілля в закладах загальної середньої освіти та за їх межами. Цікава, нова рухова активність для старших підлітків носить високий виховний вплив, якщо вона організовується разом із однолітками та членами родини. Ігрова діяльність за інтересами викликає в учнів середніх класів позитивні емоції, які школярі можуть розділити із своїм найближчим оточенням, що дає можливість педагогам та батькам повною мірою формувати необхідні військово-патріотичні якості особистості.

Взаємодія школи і сім'ї передбачала узгодження мети та завдань військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів; залучення батьків до спільної військово-прикладної діяльності зі старшими підлітками; проведення батьківських зборів; узгодження військово-прикладної та фізкультурної роботи з підлітками в домашніх умовах; залучення батьків до показових виступів з багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні.

Безумовно, військово-патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-прикладної та фізкультурно-оздоровчої діяльності найбільше здійснювалося в школі учителями, але інформація про те чим школярі займаються після навчання, були цінними та посилювали освітній процес та вплив на підлітків. Цінною була здобута інформація й про те, чому не хочуть старші підлітки займатися військово-прикладною підготовкою, фізичною культурою, що дало змогу педагогам раціонально спланувати зміст виховної роботи, що допомогло кожному учаснику освітнього процесу проявити свої кращі військово-патріотичні, фізичні та творчі можливості. Отже взаємодія сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні учнів 7–9-х класів приносила високий виховний вплив. Адже батьки сприяли військово-патріотичному вихованню підлітків й самі мали змогу переконатися у необхідності військово-прикладної та фізкультурно-оздоровчій діяльності для всебічного розвитку учнів тощо.

Зміст педагогічної умови «Забезпечення комплексної роботи з учителями «Захист України», фізичної культури та тренерами-інструкторами щодо військово-патріотичного виховання старших підлітків» передбачав розроблення, чіткої, узгодженої стратегії військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів у процесі військово-прикладної та

фізкультурної діяльності.

Нами була здійснена підготовка вчителів «Захист Вітчизни», фізичної культури та тренерів-інструкторів з метою підвищення їх педагогічної майстерності, яка передбачала участь у круглих столах про військово-патріотичне виховання підлітків засобами військово-прикладної та фізкультурно-оздоровчої діяльності; у педагогічних радах шкіл; науково-методичних лекціях; відвідуванні відкритих військово-прикладних та фізкультурних занять із використанням багатоборств, лижних забігів, стрільби по мішенях, орієнтування на місцевості, плавання в обмундируванні.

Забезпечення комплексної роботи із вчителями «Захист Вітчизни», фізичної культури та тренерами-інструкторами щодо військово-патріотичного виховання старших підлітків відбувалося з урахуванням таких компонентів як: знання та усвідомлення педагогами сутності і змісту патріотизму, військово-патріотичного виховання підлітків; використання педагогічних підходів у процесі військово-прикладної та фізкультурно-оздоровчої діяльності; уточнення експериментальної роботи у контексті навчальних програм із «Захисту України» та фізичної культури для 5-9-х класів та інших освітньо-виховних документів школи; вивчення сучасного педагогічного досвіду щодо військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів у військово-прикладній та фізкультурно-оздоровчій діяльності; встановити, якими методами мотивувати старших підлітків й зацікавити займатися багатоборством, лижними видами спорту, стрільбою по мішенях, орієнтуванням на місцевості, плаванням в обмундируванні для військово-патріотичного виховання; з'ясувати, чи володіють учителі із «Захисту України», фізичної культури та тренери-інструктори сучасними діагностичними методами для визначення рівнів військово-патріотичної вихованості старших підлітків, чи прагнуть працювати над професійним розвитком.

Участь вчителів із «Захисту України», фізичної культури та тренерів-інструкторів в теоретичних та практичних заняттях, сприяла розширенню знань з проблеми військово-патріотичного виховання учнів 7–9-х класів та формуванню необхідних умінь у військово-прикладній та фізкультурно-оздоровчій діяльності. Цілеспрямована робота з педагогами сприяла формуванню у них педагогічної майстерності, збагаченню педагогічного досвіду щодо військово-патріотичного виховання школярів у військово-прикладній та фізкультурно-оздоровчій діяльності у співпраці сім'ї та школи.

Результати формувального етапу експерименту, підсумки контрольних зрізів

засвідчили суттєві позитивні зміни у рівнях військово-патріотичної вихованості старших підлітків ЕГ у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. У відсотковому розподілі в КГ суттєвих змін не було виявлено (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка рівнів військово-патріотичної вихованості старших підлітків
у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, %**

Рівні	Експеримент. група			Контрол. група		
	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка
Високий	11,7	25,8	+14,1	11,4	12,5	+1,1
Середній	22,0	43,6	+21,6	23,8	25,1	+1,3
Нижче середнього	46,7	26,4	-20,3	47,1	43,6	-3,5
Низький	19,6	4,2	-15,4	17,7	18,8	-1,1

Отже, наприкінці формувального етапу експерименту військово-патріотична вихованість старших підлітків ЕГ у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності суттєво підвищилася. Так, високий рівень військово-патріотичної вихованості виявили 25,8 % здобувачів освіти, середній – 43,6 %, нижче середнього – 26,4 % і низький – 4,2 %. Тобто, наприкінці дослідження кількість старших підлітків з високим рівнем військово-патріотичної вихованості зросла на 14,1 %, із середнім – на 21,6 %, а з нижче середнього рівнем зменшилася на 20,3 % і з низьким – на 15,4 %. Достовірність отриманих результатів перевірено за допомогою методу математичної статистики χ^2 -критерію.

Обговорення. Погоджуючись із думкою українських дослідників, сучасне виховання старших підлітків під час фізкультурної діяльності буде ефективнішим, якщо воно будуватиметься за умов здійснення змагальної та спортивної діяльності, адже під час змагань учасники освітнього процесу реалізують власні бажання та інтереси (обираючи види військово-прикладної підготовки самостійно), мають можливість самоствердитися з однолітками, проявляють рішучість, цілеспрямованість, впевненість у собі, творчість тощо. Адже використання змагальної діяльності формує в учнів 7–9-х класів прагнення до здорового суперництва, бажання проявити лідерські якості для досягнення мети, долати труднощі й перешкоди, досягати з командою успіху в спільній справі [2; 3].

Проявом патріотизму та його базовими складовими є: любов до народу, Батьківщини, держави; суспільно значуща цілеспрямованість; духовно-моральна стійкість; готовність до саможертви; наявність почуття власної гідності. Любов до народу, Батьківщини, держави є головною, системоутворювальною цінністю, підґрунтям якої виступають усі інші перелічені цінності. Відповідно до такої теоретичної структури розгортається тривала методично-практична діяльність [1; 4].

Висновки. У статті розкривається зміст, форми і методи військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови військово-патріотичного виховання старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності: впровадження дієвих змісту, форм і методів освітньої роботи з метою виховання в учнів 7–9-х класів мотивації до військово-прикладної підготовки та готовності до строкової військової служби в Збройних Силах України; залучення учасників освітнього процесу до організації та проведення змагань з різних видів фізкультурної та військово-прикладної підготовки на основі створення ситуацій успіху; взаємодія сім'ї і школи у військово-патріотичному вихованні учнів 7–9-х класів у фізкультурно-оздоровчій діяльності; забезпечення комплексної роботи з учителями «Захист України», фізичної культури та тренерами-інструкторами щодо військово-патріотичного виховання старших підлітків.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2017. Вип. 21(1). С. 6–20.
2. Захарків С. Й. Організаційно-педагогічні умови виховання дисциплінованості старших підлітків у процесі занять єдиноборствами. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. 2020. Вип. 24. С. 186–196.
3. Масол В. В., Тимчик, М. В. Теоретичні відомості виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури: фізична культура і спорт». 2020. Вип. 3К(123)20. С. 266–269.
4. Методика формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни в різних типах закладів освіти : метод. посіб. [Остапенко О. І. (ред.), Зубалій М. Д., Тимчик М. В.] Кропивницький: Імекс-ЛТД. 2019. 168 с.

References

1. Bekh, I. D. (2017). Komponentna model skhodzhenia zrostaiuchoi osobystosti do dukhovnykh tsinnosti [Component model of the ascent of a growing personality to spiritual values]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 21(1), 6–20.
2. Zakharkiv S. I. (2020). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy vykhovannia dystsyplinovanosti starshykh pidlitkiv u protsesi zaniat yedynoborstvamy [Organizational and pedagogical conditions for developing the discipline of senior teenagers in the process of practicing martial arts]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 24, 186–196.

3. Masol, V. V., & Tymchyk, M. V. (2020). Teoretychni vidomosti vykhovannia rishuchosti starshoklasnykiv u protsesi zaniat fizychnoiu kulturoiu [Theoretical information on educating the determination of high school students in the process of physical education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: Seriiia «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury: fizychna kultura i sport»*, 3K(123)20, 266–269.

Ostapenko, O. I. (Ed.), Zubalii, M. D., & Tymchyk, M. V. (2019). *Metodyka formuvannia u starshoklasnykiv hotovnosti do zakhystu Vitchizny v riznykh typakh zakladiv osvity* [The method of formation of high school students' readiness to protect the Homeland in various types of educational institutions]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD.

Mykola Tymchyk

*PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

Natalia Kasich,

*PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF SENIOR TEENAGERS IN THE PROCESS OF PHYSICAL AND HEALTH ACTIVITY

Abstract. *The article describes the pedagogical conditions of military-patriotic education of senior teenagers in the process of physical and health activities.*

The purpose of the study is to substantiate the pedagogical conditions of military-patriotic education of senior teenagers in the process of physical and health activities.

The article describes the content, forms and methods of military-patriotic education of senior teenagers in physical and health activities. The pedagogical conditions of military-patriotic education of senior teenagers in physical and health activities are substantiated: introduction of effective content, forms and methods of educational work in order to educate students in 7-9th grades of motivation for military-applied training and readiness for conscript military service in the armed forces Ukraine; involvement of participants in the educational process in organizing and conducting competitions in various types of physical education and military-applied training based on the creation of situations of success; interaction of family and school in military-patriotic education of students of 7-9th grades in physical and health activities; provision of comprehensive work with teachers "Defense of Ukraine", physical culture and trainers-instructors on military-patriotic education of senior teenagers.

It is established that military-patriotic education of senior teenagers in physical and health activities will be more effective if it is built under the conditions of competitive and sports activities, because during the competition participants of the educational process realize their own desires and interests, have the opportunity to assert themselves with peers, show determination, determination purposefulness, self-confidence, creativity. Using competitive activity forms among students of 7-9th grades, the desire for healthy rivalry, the desire to show leadership qualities to achieve the goal, to overcome difficulties and obstacles, to achieve success with the team of success in the common cause.

The article reveals that the manifestation of patriotism and its basic components are the following: love for the people, Homeland, state; socially significant purposefulness; spiritual and moral stability; self-sacrifice readiness; having a sense of dignity. Love for the people, the Homeland, the state is the main, system-forming value.

During military-patriotic education of senior teenagers, such forms as: individual and collective

measures were used in military-applied activities; extracurricular and out-of-school classes.

The most effective methods of military-patriotic education of senior teenagers in the process of physical and health activities are the following: interactive lectures, reflexive-even method, accessibility, competition on military-sports and military-applied training, method of creating a situation of success, method, problematic situations, personal example method and others.

Key words: *military-patriotic education, senior teenagers, physical and health activities, military-applied training.*

Стаття надійшла до редакції 01.09.2022
Стаття прийнята до публікації 25.10.2022